

Välkommen, sköna vår.

Välkommen till

Nyhetsbrev nr 5-2015

från Kalle Eriksson och Bjäreförlaget

Ett meddelande till dig
som nu får mitt Nyhetsbrev för första gången:

Tidigare Nyhetsbrev hittar du på min hemsida, www.bjareforlaget.com Kolla under rubriken
”Som jag ser det”.

Vinjettbilden

har jag, vilket du förstås anat, inte tagit i år. Se den i stället som en sorts besvärjelse för att ytterligare påskynda den vår som – tack för det – har kommit särskilt tidigt i år. Mycket snart kan vi plåta årets upplaga av vitsippor.

”Ett historielöst folk
är som en människa utan minne”
Den blickar aldrig framåt
som inte kan blicka bakåt
Den sörjer illa för barnbarnen
som saknar intresse för sin farfar.
Den vet föga om rummet
som inte har känsla för tiden.
Den tänker föga på andra
som blott lever här och nu

Så fint formulerade humanisten, filosofen och författaren Alf Henriksson sina tankar, när han ville betona vårt behov av att känna till vår historia för att kunna ta ansvar för framtiden.

Då ansågs historiekunskap inte viktigt

Intresset för historia var i de breda folklagen i Sverige inte alls stort på 1800-talet.

När den svenska folkskolan infördes genom det historiska beslutet i riksdagen 1842 hette ämnet till en början "Fäderneslandets historia och huvuddragen af Allmänna Historien".

Det var en skildring av vår historia som var helt olik våra dagars skildring.

När lagen om allmän folkskola skulle genomföras, fanns på många håll – särskilt på landsbygden - ett motstånd mot att skicka barnen till skolan.

Det berodde inte alltid främst på en negativ inställning till kunskap.

Barnen behövdes hemma för att hjälpa till.

Det fanns förkämpar.

Det är naturligtvis fel att säga att alla på landsbygden var negativt inställda till att skicka sina barn till skolan. Såväl bland bönderna som bland en gryende arbetarklass fanns personer, som insåg sambandet mellan kunskap och möjligheten att lyfta de förtryckta medborgargrupperna ur fattigdom och nöd.

En av förkämparna för kunskap inom bondeståndet var Nils Månsson i Skumparp. Han fick i historieböckerna hederstiteln "Ljusets bonde". Senare under 1800-talet framträdde flera hängivna förkämpar för kunskap inom arbetarklassen. Mera därom senare.

Att lära sig läsa var nödvändigt för att få nattvarden....

Ämnen som historia och geografi ansågs onödiga. Däremot att lära sig läsa – så att man kunde bli konfirmerad – var viktigt. Livsviktigt.

Att bli konfirmerad var en förutsättning för att få motta nattvarden.

Nattvarden var livsviktig. Själens salighet hängde på detta....

Jag fick levande bevis för detta, när jag arbetade med boken Bjärebor berättar om Bjäre. Det var läraren och klockaren Sven Rosenberg som berättade om hur ungdomar, som hade blivit underkända vid tidigare konfirmationsförhör kom tillbaka till skolan för att förbättra sina kunskaper i katekes mm för att undgå den heliga nattvarden. Det fanns de som återkom – frivilligt – år efter år..!!

Sven Rosenberg tjänstgjorde i V. Karup på 1840-talet. Prästen som underkända förtvivlade v.karupsungdomar på löpande band var Carl Christian Eberstein.

”Tabeller öfver svenska historien”

var titeln på den ”lärobok” i historia som Norstedts förlag utgav redan 1934. Målsättningen för undervisningen i historia var, att eleverna efter sina år i folkskolan skulle kunna rabbla Ynglingaättens regenter utantill.....

Den läroboken ger oss en föreställning om den tidens syn på ämnet historia.
Därför tar jag med inledningen:

Tab. 1. Hedniska tiden

§ 1

Tillståndet i Sverige före Kristi födelse är nästan okänt. Landet var betäckt med skogar, uti hvilka invånarna drefvo omkring utan lagar eller samhällsordning, med boskapsskötsel, jagt och fiske till näringsmedel, djurshudar till kläder, jordkulor till boningar. Vapen och verktyg voro vanligtvis förfärdigade af hvassta stenar, och ibland metaller kändes blott kopparn

Så fortsätter skildringar av ”vår historia.”..... Jag kan tänka mig att många känner kalla kårar....

Bara en halv seger

Under ca 30 år pågick en ofta bitter strid och en blivande folkundervisning innan Sverige var framme vid det historiska beslutet om en folkskola.

Motståndarna fanns bland de konservativa och inom prästeståndet i riksdagen. Argumenten var att barnens undervisning var en familjeangelägenhet. Det räckte med det som kyrkan lärde ut. Att den arbetande klassens bildning borde vara religiös ansåg bl.a. Esaias Tegner i ett utlåtande från Växjö domkapitel 1839:

”Hvarje annan kunskap anses icke blott umbärlig utan äfven mer skadlig än gagnande”.

Särskilt flickors bokliga bildning ifrågasattes:

”Hvad behöfver wäl fattiga torpare och inhysesjhjons flickebarn lära sig?”

Nämnas bör dock, att det ute i landet fanns präster, som var ivriga förespråkare för folkbildning.

Bondeståndets motstånd mot en allmän folkskola berodde främst på den oro man hade för de kostnader som skulle påläggas bönderna.

När riksdagen 1841 – efter 30 år av intensiva debatter i landet kunde fatta det historiska beslut som innebar, att vi 1842 fick en allmän folkskola, var det bara en halv seger. Lagen föreskrev, att prästen skulle vara självskriven ordförande i skolrådet. Folkskolans undervisning skulle i första hand inriktas på att bibringa barnen de kunskaper som krävdes för nattvardsläsningen. Någon bildning eller upplysning utöver detta förekom knappast.

Folkskolan förblev länge en fattigskola för bönders och arbetares barn. Det fanns inte någon förbindelse med högre undervisning. Bättre bemedlades barn skickades till läroverk. Där anpassades undervisningen till moderna samhällsförhållanden.

Kunskapsflamman gör sitt segertåg.

Ur den fattigdom och den nöd som stora grupper drabbades av genom samhällsomdaningen, växte en medvetenhet om att kunskap var nödvändig i kampen mot fattigdom och förtryck. Av bitter erfarenhet visste många, att okunnighet betydde vanmakt. Genom denna övertygelse växte folkrörelserna fram. Väckelserörelsen, arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen och hembygdsrörelsen. Med dessa folkrörelser kom även folkhögskolorna.

Nu sjöng bildningscirklarnas körer med entusiasm och hänförelse:

Kunskapsflamman gör sitt segertåg

Skönt dess strålar flyta samman

Lysa hög och låg

Ljus och bildning

Tiden lösen är

Och från råhetens förvildning

Upp till ljus det bär.

När arbetarna slet sig loss

från sina bojor av fattigdom och förnedring, underströk de för sina medlemmar behovet av kunskap. Inte minst kunskapen om vår historia. Kunskap blev därmed en del av befrielseörelsen

Den historiekunskap arbetarnas företrädare hyllade, var dock inte densamma som bl.a. den då förhärskande nationalismen lyfte fram. Nationalismens krigiska hjältekungar blev hos arbetarrörelsen en sorts antihjältar.

Fridtjuv Berg, en av den dåvarande folkskollärarkårens främsta företrädare, som också blev den förste folkskolläraren på en ekleciastikministerpost, talade vid ett folkskolläremöte omkring sekelskiftet:

Det nya seklet är industrialismens århundrade. Det är den allmänna värnplikts århundrade med tänkande soldater som aldrig mer kan kommenderas i blind exercis. Det tjugonde seklet är den allmänna tros- och tankefrihetens århundrade, det är demokratins och den allmänna rösträttens århundrade.

Ett av den tidens stora samhällsproblem

var superiet. Det fanns människor som formligen söp ihjäl sig. Familjer fick lida. Samhället fick lida. Brottsligheten ökade. Kostnaderna ökade.

Superiet nådde en sådan omfattning att det skapades ett folkligt underlag för en motrörelse även här. Nykterhetsorganisationerna föddes.

En tredje "motrörelse"

var hembygdsvårdsrörelsen. Den hade fått sin näring sina bl.a. i den genomgripande omvandlingen av hela samhället. Med den stora "folkvandringen" – från landsbygd till stad försvann inte bara människorna från landsbygden. Försvann gjorde också den kultur, som präglade landsbygden i århundraden. Sedvänjor, arbetsförhållanden, matvanor, klädedräkter, arbetsmetoder, värderingar.

Hembygdsvårdsrörelsen som fick sin näring genom personer som Arthur Hazelius, skaparen av Nordiska Museet och Skansen, kom att bli en folkrörelse som sammanföll med de övriga folkrörelserna i tid. De hade ett gemensamt ursprung, och var därmed grenar på samma träd. Ändå kom de att få helt olika arbetsfält.

Trots olikheterna mellan dessa folkrörelser går det att hitta fog för påståendet, av de var grenar på samma träd. Åtminstone hade de en gemensam rot.

Billig sill ledde till sänkt lön.

Från denna allmänna skolhistoria vänder vi blicken mot vår egen lilla vrå av världen. Bland notiserna hittar jag dokument som berättar om stort och smått som våra förfäder har upplevt.. En sådan liten notis handlar om brevbäraren som hotades med sänkt lön eftersom sillen hade blivit billigare....!!!

Det var i mitt pågående arbete med det som skall bli boken om de 130 åren på räls över Hallandsås som jag stötte på denna sill-uppgift. Jag hittar den bland notiser som Gunder Jönsson och hans medarbetare lyfte fram i sitt arbete med boken "Grevie...103,5 meter över havet", utgiven i samband med järnvägens 100-årsjubileum.

Sillen var konjunkturledande

Givetvis hajade jag till, när jag såg sill-uppgiften i Grevie. Visserligen har jag då och då stött på uppgifter om hur viktigt sillfisket var för många bjärebor på den tiden. När sillen gick till blev det goda tider.

Motsatt blev det när sillen höll sig borta från våra farvatten.

Sillen blev en sorts konjunkturregulator. Ändå blev jag överraskad av motiveringen till den sänkta brevbärare-lönen. Jag vill gärna veta mer. Var hitta uppgifter??

Som tur är har jag många i min läsekrets, som vet mycket mer än jag om de här sakerna. Därför låter jag frågan gå vidare.

Därför: Du som vet. Skriv några rader. Kommentera och förklara.

"Järnvägarna kommer att dra folk från kyrkorna"

I förra Nyhetsbrevet berättade jag om den stundtals hätska debatt, som förekom i flera länder inför byggandet av de första järnvägarna. Här är ytterligare smakprov från den debatten här i Sverige:

När man i den svenska riksdagen vid mitten av 1800-talet debatterade frågan om att med statliga medel bygga s.k. stambanor i ett kommande järnvägsnät, var många riksdagsledamöter skeptiska. Minst sagt...

På Riddarhuset, där ju adeln hade sina möten, var tongångarna, att Sverige var alltför bergigt för att järnvägen skulle kunna bli ett lyckat projekt. Dessutom: risken var stor att skenorna skulle stjälas....!

Inom prästeståndet och bondeståndet rådde också tvivel. Här var dock orsakerna annorlunda.

”Järnvägarna kommer att draga folk från kyrkorna. Dessutom leder det till brist på tjänstefolk, eftersom folk inte skulle vilja ta sig något annat för än att ”åka på dess lokomotivbanor...”

Nils Ericson fick obegränsad makt

1854 var Sveriges Riksdag redo för sitt historiska beslut att bygga de s.k. stambanorna. Det var ett av den tidens verkligt stora projekt. (Ett annat var byggandet av Göta kanal...)

Nils Ericson fick en vidsträckt fullmakt att projektera och bygga stambanor på det sätt han själv ansåg lämpligt. Fullmakten var så långtgående att Nils Ericson betraktades som Sveriges mäktigaste man! Stambanorna skulle bl.a. förbinda Stockholm med Göteborg och med Malmö. 1855 påbörjades arbetet. Redan året därpå följde flera invigningar.

”Min dröm är att bo på en station”.

Järnvägarna lockade flera författare att fatta pennan. En av dessa var Lars-Olof Olsson, känd som Jolo:

Det har alltid varit en dröm hos mig att få bo på en järnvägsstation. Inga platser är mer romantiska och suggestiva. Jag samlar på dem. Alla har något särpräglad.

Det finns ingenting som stationer

Skönlitteraturens ojämförliga järnvägsskildrare

anser många att Fritiof Nilsson Piraten är. Här kommer ett litet smakprov, närmare bestämt inledningen till Bombi Bitt och jag.

”Min vaggva vaggade i Tosterup i Färs härad av Malmöhus län. Min fader var stins i Tosterup. Mina föräldrar var goda och ömma. Jag var en vanartig son”

I verkligheten var Fritiofs far stins, men på en annan station – Vollsjö.

Det är ju också med den stationen som Piratens minne är förknippat.

(Mera om järnvägen i litteraturen kommer i boken ”På räls....”

Min bokhandel

OK. Jag får väl gå er till mötes och utöka tiden för min super-rea i min Special-Bokhandel, till vilken enbart läsarna av mina Nyhetsbrev har tillträde.....

Boktitel	Ord.pris	Reapris	
Super-rea			
Så blev Båstad tennis	225	100	50
Bilder av ett sekel i Bjäre	330	150	100
Vår bjärehistoria i bild	350	150	100
Bjärebör berättar...	Slutsåld		
Strövtåg i Bjäres historia	330		

Förbjud bad vid högmässotid.

Jag råkade få blicken på en tidningsartikel från 1964. Den handlade om kyrkolivet i Båstad vid den tiden.

Församlingens kyrkoherde, Samuel Adrian, förde en konsekvent kamp mot allt som han ansåg kunde ta bort sockenbornas intresse från kyrkan och högmässan.

Sina tankar förde han fram i Församlingsbladet.

I detta blad gick han till storms mot bl.a. turismen. Inför sommaren 1964 sammanfattade han sina teser och krav:

1. Intet onödigt söndagsarbete som hindrar deltagande i den sköna herrens gudstjänst
2. Inga tennisspel och intet badande under pågående högmässa.
3. Inga syndiga nöjen, varken söndagar eller vardagar (dans, dryckenskap, frosseri mm). Nakenkultur och restaurangfrosseri är människans undergång.

Om dessa önskemål icke förverkligas, så betyder detta, att vi medverka till det ondas framgång i vår församling. Om dessa önskemål förverkligas, så blir det en välsignad sommar för oss och för badgästerna....

Små tidningsnotiser

”Folkmöte hålles vid Grefvie jernbanestation nästa lördag den 13 dennes med valmän inom S.Åsbo och Bjäre Härad. Valkretsens riksdagskandidater uppmanas att uttala sina politiska åsikter”.

(Engelholms Tidning 8 aug. 1887.)

”Arbetskarlen Per Persson från Hoby har intagits å Karlshamns Lasarett, emedan han fått sin ene käke sönderbruten af en smed, som skulle taga ut en tand på honom”.

(Engelholms Tidningen oktober 1884)

”Under ett pågående slagsmål utanför garfware U.M. Graffs hus i Östra gatan i söndags afton, inslungades en större sten genom fönstret i ett af rummen åt gatan. Stenen for öfver ett litet barn, som låg slumrande i en wagga, och föll med sådan kraft ned på en stoppad soffa att tyget sönderrefs”.

(Tidningsnotis om Båstad 1888.)

”Åtskilliga fruntimmer, medlemmar af Goodtemplarordens Fruntimmersförening, hafwa i sällskap vandrat omkring på krogar och källare för att draga männen derifrån, Nu hafwa emellertid krögarna lyckats få två poliskonstaplar placerade utanför hwarje krog, hwilka hafwa befallning att hindra qwinnliga krogbesök”.

(Tidningsnotis från Eskilstuna på tal om superiet på 1800-talet)

”Natten till igår lefwererades en het batalj i Wiarp af Förslövs socken.

Några personer började gräl, som slutade med slagsmål, derfwid knifvar användes.

En person fick örat afskuret, hwadan läkare måste hemtas. Man är härstädes allmänt owertygad om, att ortens raske länsman befordrar kämparne till välförtjent näpst”

(Notis i Engelholms Tidning på 1880-talet.)

Kanske kan någon av mina läsare tala om vem ”ortens raske länsman” var. I så fall: Skriv.

Skicka till <<mailto:kalle@bjarenet.com>> kalle@bjarenet.com

Depressionen slog hårdast mot de redan svaga

När depressionen på 1930-talet slog sina klor i hela samhället var det – som vanligt – mot de svaga i samhället som dessa klor sattes djupast. Jag blev påmind om detta när jag råkade få ögonen på en historik om arbetarrörelsen i Bjäre, skriven på 1970-talet. Jag upptäckte f.ö. att det var jag själv som hade skrivit den. (Redan då hade min dokumentationsiver tydligen satt in.....)

I min historik har jag bl.a redovisat de insamlingar som arbetarekommunen dragit igång för att hjälpa sina allra mest drabbade. Insamlingslistor hade lagts ut i affärerna.

Här är resultatet:

De insamlade beloppen utgör en ytterligare illustration till den nöd som rådde: de som lade en slant i insamlingsbössan hade det själva svårt. Ändå fanns en vilja att hjälpa.)

Så här redovisades resultaten av insamlingen: Karl Bengtssons i V. Karup: 12 kr. Petronella Nilsson i Ramsjö: 4 kr. J.O. Holmström i Ramsjö: 2 kr.

Thomander Stefansson i V. Karup 8 kr. Gottfrid Magnusson i Slättaröd: 14.50 kr. Harald Pettersson i Svenstad 4 kr.

Arbetarekommunens arbetslöshetskommitte skrev ut inköpskort till dem av de arbetslösa som är i störst behov av hjälp.

Kysskort

Bland de gamla fotografier, som bjärebor och andra lämnar in till mig för arkivering, finns även vykort. Då och då kan det var kort utan vy. Bara kort och med ett speciellt innehåll.

Nyligen fick jag ett sådant exempel. Det heter "Kysskort". På kortet finns ett antal rutor – ungefär som de ransoneringskort vi hade under kriget.

Jag läser anvisningarna:

"Lös kupong gäller inte". "Vem som vill får avskilja kupong" "Nya kort levereras efter behov".

"Extra pusskupong för lördagskvällen

Ja, jag vet. Jag har svårt för att tolka anvisningar. Även sådana som gäller kysskort. Alltså: jag behöver din hjälp. Vet du något om den här sortens kort. Kyss till och skriv.

Vem vet. Det kan kanske bli något om "Kysskortens historia" eller något liknande.

PS. Jag har också fått in ett kort som heter "Frimärksspråket". Det får jag spara till ett kommande Nyhetsbrev. Det här Nyhetsbrevet är redan alltför långt....

Ett par kortisar kan jag ändå klämma in:

Vad säger Snövit
på morgonen när hon skall väcka de 7 dvärgarna?

-Ingen aning

-7-up.

Skotten Mc Abel

ville att hans son, Abel, snarast skulle komma hem från Amerika, Han sände ett telegram med följande lydelse:

- Komfortabel.

Avslutar som vanligt

Om du i fortsättningen inte vill ha min Nyhetsbrev – meddela via ett mejl.

Kalle Eriksson
Bjäreförlaget
Hallavaravägen 102
269 91 Båstad

Tel. 0431-365332